

Министерство образования Республики Беларусь
Учреждение образования
«Полоцкий государственный университет»

Романо-германская филология,
Контексты культуры
и литературные связи

Международный сборник научных статей

Новополоцк
2017

Редколлегия:

А.А. Гугнин – доктор филологических наук (отв. ред.);
Д.А. Кондаков – кандидат филологических наук;
Т.М. Гордеенок – кандидат филологических наук;
Р.В. Гуревич – доктор филологических наук;
Г.Н. Ермоленко – доктор филологических наук;
Е.А. Зачевский – доктор филологических наук;
З.И. Третьяк – кандидат филологических наук;
Н.Б. Лысова – кандидат филологических наук;
С.М. Лясевич – кандидат филологических наук;
С.Ф. Мусиенко – доктор филологических наук;
М.Д. Путрова – кандидат филологических наук;
Л.Д. Синькова – доктор филологических наук;
И.А. Чарота – доктор филологических наук.

Рецензенты:

кандидат филологических наук, профессор,
заведующий кафедрой зарубежной литературы МГЛУ Ю.В. Стулов,
кандидат филологических наук, доцент,
заведующий кафедрой перевода БГУ Д.О. Половцев

Романо-германская филология. Контексты культуры и литературные связи : междунар. сб. науч. ст. / Полоцкий гос. ун-т ; редкол.: А.А. Гугнин (отв. ред.) [и др.] – Новополоцк, 2017. – 352 с.
ISBN 978-985-531-572-9.

В настоящем международном научном сборнике, продолжающем предыдущие издания (2011 и 2013 гг.) кафедры мировой литературы и иностранных языков Полоцкого государственного университета, публикуются статьи по актуальным вопросам романо-германской и славянской филологии, методологии литературоведческих исследований, методике преподавания гуманитарных дисциплин. Особое внимание в данном сборнике уделено проблемам конкретно-исторического изучения литературных взаимосвязей, а также философским, социальным и литературоведческим аспектам изучения проблемы войны и мира.

УДК 82.0(082)
ББК 83.3(4)я43

прасочвае канкрэтна-гістарычныя дэталі мінулага, а беларускі перадае гістарычны каларыт у сімволіка-алегарычнай форме.

ЛІТАРАТУРА

1. Каваленка, В.А. Вытокі. Уплывы. Паскоранасць : развіццё беларускай літаратуры XIX–XX стагоддзяў / В.А. Каваленка; рэд. П.К. Дзюбайла. – Мінск: Навука і тэхніка, 1975. – С. 54.
2. Шторм, Теодор. Новеллы: в 2 т. / Т. Шторм; перев. с нем. – М.: Худож. лит. – 1965. – Т. 2. – С. 319.
3. Баршчэўскі, Я. Выбраныя творы / Я. Баршчэўскі; уклад., прадм. і камент. М. Хаўстовіча. – Мінск: Беларус. кнігазбор, 1998. – С. 412.

АВСТРИЙСКАЯ ЛИТЕРАТУРА

АДВЕЧНАЕ І АКТУАЛЬНАЕ Ў ТВОРЧАСЦІ КАНСТАНЦЫІ ДЭНІГ, АЎСТРЫЙСКАГА ДРАМАТУРГА ХХІ СТАГОДДЗЯ

Т.Г. Барычэўская

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск (Беларусь)

Матыў недаверу да перспектываў развіцця грамадства, тыповы для творчасці знакавага драматурга Аўстрыі другой паловы ХХ стагоддзя, «альпійскага Бекета» Томаса Бернхарда, знайшоў сваё адметнае эксперыментальнае ўвасабленне і на сучасным этапе развіцця аўстрыйскай драматургіі. Выдатны прыклад такога ўвасаблення можна знайсці ў п'есах драматурга, рэжысёра і пісьменніцы *Канстанцыі Дэнніг* (Constanze Gabriela Luise Dennig-Staub, нар. у 1954).

Як і Петэр Хандке, нязгасная зорка на небасхіле аўстрыйскай драмы, Канстанцыя Дэнніг пачала сваю кар'еру ў літаратурнай суполцы горада Грац, але, у адрозненне ад знакамітага суайчынніка і калегі, у якасці напрамка для мастацкага развіцця аўтарка абрала «сучасную новую драму». Характарызуюць дадзеную плынь не столькі аналогіі з Генрыкам Ібсенам і Бернардам Шоў, нейкая новая праблематыка ці прынцыпы «постдрамы», акрэсленыя Хансам-Тісам Леманам у манаграфіі «Постдраматычны тэатр», – хутчэй, гэта спроба выкарыстаць дзеля аналізу, апрацоўкі і адлюстравання звыклых канцэпцый і архетыпаў нязвыклых драматургічных прыладаў.

Малады беларускі драматург Павел Пражко называе такія рысы гэтай з'явы, як «нізкі узровень абагульнення» і «канцэнтрацыя на паўсядзённым індывідуальным вопыце» [1], а яго расійскі калега Міхась Дурнянкоў дае наступнае вызначэнне: «Новая драма не ў сучаснасці тэматыкі: пытанні адносна часу застаюцца аднымі і тымі ж. Структура чалавечага грамадства не мяняецца, праблемы сямейныя і іншыя застаюцца. Змяняецца абалонка, у якую ўсё гэта загорнута. Справа ў форме, у сучаснасці мовы. Важны прыём, пры дапамозе якога адбываецца выказванне» [2].

Так, творы Канстанцыі Дэнніг («Экстазі Рэйв» / «Exstasy Rave», 2003; «Жывот напракат» / «Bauch zur Miete», 2006; «Фантомны боль» / «Phantomschmerz», 2007; «Герыятрычны кактэйль» / «Geriatrischer Cocktail», 2008; «Класічныя урывачкі кахання. Камедыя з людзьмі і лялькамі» / «Klassische Liebesschnipsel. Commedia mit Menschen und Puppen», 2011 і інш.) на першы погляд тычацца выключна актуальных – ці нават так званых «модных» – праблемных пытанняў. Але калі зазірнуць глыбей, то робіцца зразумела, што актуальныя гэтыя пытанні не ў якасці цікавай тэмы для абмеркавання ў «блогасферы» ці для навукова-папулярнай спрэчкі, а як адвечна важныя для выжывання чалавецтва [3]. І таму менавіта п'еса К. Дэнніг «Экстазі Рэйв» была пры падтрымцы нямецкага культурнага цэнтра імені Гётэ перакладзеная ў 2004-м годзе на рускую мову і абраная Эксперыментальным Тэатральным Цэнтрам «Мастер-класс» дзеля пастаноўкі ў лістападзе 2009 на Міжнародным фестывалі NET («Новы Еўрапейскі Тэатр»).

П'еса-антыўтопія, за якую аўтар у 2006 годзе атрымала міжнародную ўзнагароду «За мастацкія дасягненні ў барацьбе супраць жорсткага абыходжання з састарэлымі людзьмі» («World Award für künstlerische Leistungen gegen elder abuse», 2006) прысвечана тэндэнцыі агульнага старэння насельніцтва Зямлі, эўтаназіі і герантацыду. Нягледзячы на тое, што дзеянне развіваецца ў 2034 годзе, драматург закрэпае комплекс праблем, які мае глыбокія карані як у фактах мінулага розных народаў – ад этрускаў да індыйцаў, кітайцаў і славян – так і ў іх міфалогіі, фальклору і класічнай літаратуры. «Градыцыя» пазбаўляецца ад старых, калі тыя не могуць больш працаваць і робяцца абужай для ўласных дзяцей, з'яўлялася (а ў некаторых краінах з'яўляецца і зараз), на жаль, даволі распаўсюджанай. Празрыстыя алузіі таксама да шэкспіраўскай драмы «Кароль Лір» і яе шматлікіх рымейкаў, у тым ліку п'есы Томаса Бернхарда «Мінеці» («Minetti. Ein Portrait des Künstlers als alter Mann», 1977). Пачатак п'есы, калі грывёр на вачах у публікі наносіць галоўным дзеючым асобам апошнія штрыхі грыву, стварае ўражанне, што ўсё, што

адбываецца, ёсць частка нейкага шоу. Гэта своеасаблівая «дэградацыя» прыёма «тэатр у тэатры» нагадвае авангардысцкую манеру гульні з глядачом Петэра Хандке ў творы «Знявага публікі» («Publikumsbeschimpfung», 1965) і адначасова апелюе да актуальнага дыскурсу масмедыя, калі асацыяцыі глядачоў XXI стагоддзя, асабліва малодшага пакалення, прыводзяць да таго, што словы «спектакль» і «сцэна» замяняюцца на паняцці «шоу» і «тэлестудыя». У гэтым падыходзе добра раскрываецца эксперыментальная канцэпцыя «новай драмы»: Канстанцыя Дэнніг размаўляе з глядачом на яго мове на ўсіх узроўнях сцэнічнага відовішча, пачынаючы з назвы п'есы, што складаецца з характэрных для сучаснай нямецкай мовы англіцызмаў са значэннем «экстаз» і наркотык «экстазі» і «разгульная вечарына гарадскога маштабу». Звычайны пакой нечакана ператвараецца ў студию, дзе здымаецца забаўляльная тэлеперадача аб выніках «латэрэі Рэйв», і тэатральная публіка раптам адчувае сябе публікай новага ўзору, той самай, што апладыруе за кадрам падчас кожнага тэлешоу. Але новая абалонка не ратуе ад неабходнасці канфрантацыі з цяжкасцямі, якія будуць існаваць столькі, колькі існуе чалавек.

Падзеі на сцэне, што ў нечым нагадваюць і сюжэт п'есы беларускага драматурга Мікалая Матукоўскага «Мудрамер» (1989), ужо з першых хвілін правакуюць глядача атмасферай «самазразумеласці» сітуацыі, немагчымай для гуманнага грамадства: пяцёра старых чакаюць у прыёмнай вынікаў іспыту на захаванне інтэлектуальных здольнасцяў, і калі яны не пройдуць тэст, то, па законе, павінны будуць праз тры месяцы з'явіцца на вечарынку «Экстазі Рэйв». Там ім прапануюць выпіць бакал шампанскага, пасля якога яны ўжо не працнуюцца і вызваляць, такім чынам, малодшыя пакаленні ад неабходнасці іх утрымліваць. У чаканні ліцэнзій на легальнае ўласнае зайзбства двое мужчын і тры жанчыны, чый род заняткаў з ювелірнай дакланасцю адпавядае іх успрыняццю сітуацыі (пажарны Эрнст, доктар юрыспрудэнцыі Антон, музыкантша з сіндромам Паркінсона Гертруда, неадукаваная хатняя гаспадыня Міхаэла, магістр гісторыі і германістыкі Ева) зусім у традыцыйных антытэатра гавораць «адзін міма аднаго», што падкрэсліваецца наўмыснай алагічнасцю рэплік: *Гертруда (уздыхаючы). Бра-а-а-амс... // Міхаэла. Так, нешта даўгавата* [4].

Канстанцыя Дэнніг падае звычайныя праблемы старых людзей і парадыруе іх размовы-клішэ дэталёва, жорстка, з уласцівым абсурдызму чорным гумарам: *Антон. У мяне ўжо ў сорак гадоў было зрушванне дыскаў, гэта такі боль, калі страляе ад паясніцы да кончыка мезенца на назе... Смешна нават, да самага маленькага мезенца... // Міхаэла (перабіваючы). Міхаэла Прымышыц. Маё сцягно... // Антон. Я зараз усё ж такі пайду на аперацыю, хоць мой урач і сказаў, што ў маім узросце гэта небяспечна. Мне ж ужо восемдзесят тры, але я яшчэ так люблю гуляць у тэніс... // Міхаэла (перабівае, паказваючы на сцягно)...адсюль вось тытан і пластык. Член таварыства актыўных змагароў супраць абароны жывёл. // Гертруда (з цяжкасцю). Гертру-у-у-у-да Му-у-у-у-у-раэр... У мяне паркінсон...* [4].

Аднак крыху бязглуздныя рэплікі і бездапаможныя паводзіны старых не павінны даказаць іх непрыдатнасць да далейшага жыцця ў свеце маладых – аўтар паказвае, наколькі мала ўвагі мы звяртаем на патрэбы слабейшых, і нагадвае, што ў выніку кожны застаецца сам на сам са сваімі хваробамі, сваім болем і сваёй адзінотай. Таму доктар Антон Лязяк, які, як раптам высвятляецца, калісьці сам распрацаваў праграму для гэтага смяротнага тэсту, кажа: *Вось пабачыце, калі-небудзь і да вас чарга дойдзе* [4].

Антыўтапічнасць сюжэту, па сутнасці, проста маска, а год дзеяння абраны свядома – К. Дэнніг пакідае адпаведную заўвагу для рэжысёра: «Ролі могуць выконвацца акцёрамі ад 40 да 50 гадоў, гэта значыць тымі, хто ў 2034 годзе дасягне ўзросту сваіх персанажаў» [4]. П'еса нібы ілюструе экзістэнцыялісцкае паняцце «існаванне-да-смерці», але канон парушае нечакана аптымістычная канцоўка. Гертруда – гэты архетыпічны для сучаснай драматургіі «персанаж у інвалідным крэсле» (кшталту бернхардаўскай Клары ў п'есе «Перад выхадам на пенсію. Камедыя нямецкай душы» / «Vor dem Ruhestand. Eine Komödie von deutscher Seele» (1979) ці бабулі з папулярнай п'есы французскага драматурга Роберта Тама «Восем жанчын» / «Huit Femmes», 1961) – паспяхова праходзіць тэст, а Ева з Антонам пазбягаюць эўтаназіі, таму што пакахалі адзін аднаго. Ева здолела зацяжарыць, а «будучыя бацькі не падлягаюць аперацыі Rave» [4]. К. Дэнніг пакідае надзею для тых, хто і ў безвыходных абставінах выступае супраць наканаванага, падкрэсліваючы: «*Узрост – не заслуга, але і не злачынства*» [4].

Зусім інакш аўтарка падыходзіць да праблемы старасці ў творы «Герыатрычны кактэйль». Калі героі «Экстазі Рэйв» з'яўляюцца самастойнымі суб'ектамі, то нямоглы бацька 50-гадовай Шарлоты (былы оперны спявак), якога тая даглядае, ахвяраваўшы прыватным жыццём, успрымаецца выключна як «чалавек-аб'ект». На працягу дзеяння ён не можа ні гаварыць, ні самастойна рухацца, але чамусьці здольны праспяваць у канцы п'есы оперную арыю. Гэты гратэскны сюжэтны ход прымушае ўзгадаць усе постаці прытворна хворых з гісторыі сусветнай драматургіі – ад героя Мальера да персанажа п'есы «Рэфарматар Сусвету» Т. Бернхарда («Der Weltverbesserer», 1979) – і ўспрымаецца як лінейнае эксперыментальнае развіццё вобраза. «Сіндром выгарання», які па ўсім свеце прызнаны прафесійным захворваннем педагогаў і ўрачоў, праяўляецца ў Шарлоты не толькі праз спробу забыцца пры дапамозе спіртных напояў, але і на ўзроўні мовы: абрывістай, нелагічнай, у нечым нават інфантальнай. Парадаксальным чынам, знаходзячыся кожную хвіліну побач з бацькам, Шарлота застаецца зусім адна, вымушаная кан-

цэнтравацца на нялёгкіх абавязках сядзелкі, бытавы бок якіх аўтар па-бернхардаўску выразна і іранічна акцэнтую. Але «Герыатрычныя кактэйль» – не трагічная манап’еса, гэта камедыяная п’еса-дыялог аўтара з гледачамі, рупар, праз які драматург (прафесійны ўрач-псіхатэрапеўт, што практыкуе тэатральную тэрапію псіхічных захворванняў) у традыцыях Асветніцтва задае ў фарсавай афарбоўцы вострыя і непрыемныя пытанні. Праблемы геранталогіі і маральнай адказнасці, паўсядзённыя цяжкасці і іх глыбокая сацыяльная падаплёка ў камедыі «Герыатрычныя кактэйль» здаюцца такімі ж невырашальнымі, як глабальны аналаг у больш аптымістычнай антыўтопіі «Экстазі Рэйв». У традыцыі новай драмы XXI стагоддзя Канстанцыя Дэнніг толькі канстатуе наяўнасць цэлага лабірынту складаных тэм маральна-этычнага характара, аб якіх таксама трэба ўмець гаварыць пры дапамозе зразумелых гледачу сцэнічных і моўных прыёмаў.

Адна з гэтых тэм дыялектычна звязаная з ужо названымі вышэй праблемамі геранталогіі: шматлікія еўрапейскія краіны сутыкнуліся сёння з пагрозай паступовага старэння і вымірання насельніцтва з-за недастаткова хуткага абнаўлення генетычнага фонду. Камедыя К. Дэнніг «Жывот напратат» прысвечана з’яве, што зусім нядаўна здавалася сюжэтам фантастычнага рамана – сурагатнаму мацярынству. Урач-гінеколаг Кларыса, танцаўшчыца Барбара і прастыгутка Тацыяна будуць свой нелегальны «бізнес» на жаданні людзей мець дзіця, прычым, дзіця любога колеру і памеру, без асаблівых клопатаў: *Тацыяна. Мы гаворым пра твае яйкі. // Барбара. Залатыя яйкі?! // Кларыса. Так, залатыя яйкі* [5].

У п’есе прысутнічаюць вадэвільныя элементы і павароты сюжэту, што нагадваюць прыёмы венскай аперэты канца XIX стагоддзя: персанажы зацягваюць хорам «Гімн гармонам» (*Смачна, смачна, смачненька? Глытаць гармоны, як жывёлка. Пацучоккі – фенамен, ім не патрэбны клафімен* [5]), а Тацыяна з грузінскай эмігранткі ператвараецца ва «ўсходнюю немку» з бездакорнай нямецкай мовай і прадпрымальніцкай жылкай. Але вясёлыя скокі і цынічнае стаўленне маргінальных герояў да будучых «маці-інкубатары» не адмяняюць праблемаў размнажэння заходняй цывілізацыі і яе стомленасці масавай культурай спажывання. Ці можна паставіць нараджэнне нашчадкаў «на канвеер», спакойна займацца сваёй кар’ерай, пакуль іншая жанчына носіць тваё дзіця, які ўплыў робіць вялікая колькасць мігрантаў на развіццё грамадства... На першы погляд здаецца, што такім вольным пытаннем міленіума месца на інтэрнэт-форумах і ток-шоу, – але менавіта праз іх драматург парадаксальным чынам пераносіць фокус на звычайныя маральныя катэгорыі, агульначалавечыя максімы аховы мацярынства і дзяцінства, свабоды выбару і волі, дапамогі старым і хворым.

Канстанцыя Дэнніг, як і шматлікія іншыя аўтары на мяжы XX – XXI стагоддзяў, не прапануе лёгкіх рашэнняў ці ўніверсальнага выйсця. Яна размаўляе з гледачом са сцэны на той жа мове, якую ён чуе па тэлевізары, на радыё ці на вуліцы, ужывае ў эксперыментальнай апрацоўцы ўсе магчымыя сродкі – ад забаўляльных прыёмаў масмедыя да кананічных формаў драмы – каб зрабіць сучасную п’есу адэкватнай рэальнаму стану грамадства з яго заганамі, патрэбамі, складанасцямі і марамі. Драматург лічыць, што чалавецтва на працягу свайго існавання заўсёды было вымушана шукаць усё новае і новае спосабы вырашыць пэўны набор адвечных пытанняў і менавіта ў працэсе гэтага эксперыментальнага пошуку будавала сваю цывілізацыю.

ЛІТАРАТУРА

1. Нацыянальны Інтэрнэт-партал Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс]: Стала ли российская новая драма стилем в театральном искусстве? – Рэжым доступу: <http://oteatre.info/stala-li-rossijskaya-novaya-drama-stilem-v-teatralnom-iskusstve/>. – Дата доступу: 18.06.2015.
2. Нацыянальны Інтэрнэт-партал Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс]: Московкина Е. «Новая драма»: изменения мизансцены. – Рэжым доступу: <http://magazines.russ.ru/nlo/2007/85/mo28-pr.html>. – Дата доступу: 18.06.2015.
3. Нацыянальны Інтэрнэт-партал Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс]: Dennig, C.: «Wo sind all die Emanzen?» / C. Dennig – Рэжым доступу: http://diepresse.com/home/532057/Constanze-Dennig_Wo-sind-all-die-Emanzen. – Дата доступу: 28.08.2012.
4. Нацыянальны Інтэрнэт-партал Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс]: Денниг, К. EXSTASY RAVE. Пер. с нем. Аллы Рыбиковой / К. Денниг – Рэжым доступу: <http://biblioteka-pushkina.ru/rejv/>. – Дата доступу: 27.08.2012.
5. Нацыянальны Інтэрнэт-партал Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс]: Dennig, C. Bauch zur Miete / Constanze Dennig. – Рэжым доступу: <http://www.constanzedennig.com/bauch%20zur%20miete%202.htm>. – Дата доступу: 10.06.2012.
6. Bernhard, T. Stücke 2 / Thomas Bernhard. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verl., 1988. – 340 S.
7. Bernhard, T. Stücke 3 / Thomas Bernhard. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verl., 1988. – 464 S.
8. Handke, P. Publikumsbeschimpfung und andere Sprechstücke / P. Handke. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1979. – 97 S.